

**DEDE KORKUT'TA İKİ YAZIM YANLIŞI İLE İLGİLİ İKİ TAMİR TEKLİFİ****Sadettin ÖZÇELİK\*****Öz**

Filoloji ile uğraşan araştırmacının işi, metnin diline ait bilinmezlerini satır aralarından anlayarak çözmek ve ortaya çıkarmaktır. Çünkü dil zamanın akışıyla birlikte kullandığı bir takım kelimeleri, deyimleri, söz kalıplarını geçmişte bırakır ve bunların yerine yenilerini kullanarak yoluna devam eder. Böylece dilin belli bir dönemde kullandığı kelimeler, deyimler, söz kalıpları, yazılı metinlerde kalır. Ancak bir tarihî metnin sorunu bununla sınırlı değildir. Metindeki yazım yanlışları araştırmacının yanlış okumasına sebep olabilir. Bu nedenle araştırmacının metnin neresinde hangi konuların anlatıldığını, yani bağlamı iyi bilmesi gerekir. Bir diğer önemli nokta ise araştırmacının hangi kelimelerin metnin neresinde ve hangi anlamda kullanılmış olduğunu bilmesi, yani eserin diline hâkim olmasıdır.

**Anahtar Sözcükler:** Dede Korkut, metin okuma, yanlış yazım, metin tamiri.

**TWO REPAIR PROPOSALS ON TWO MISPELLINGS IN DEDE KORKUT****Abstract**

The job of the researcher dealing with the philology of historical texts is to solve the unknowns of the text's language by understanding them from between the lines and bring them to light. Because the language leaves some of the words, idioms, word patterns it uses in the past with the flow of time and proceed on its way by using new ones instead of these. Hence, words, idioms, word patterns the language used in a certain period remain in written texts. However, problems related to a historical text is not limited to this. The misspellings in the text may cause the misreading of the researcher. Therefore, the researcher has to know which topics are told in which part of the text, in other words the context, well. Another important point is the researcher's knowledge that which words were used in which part of the text and in what meanings, in other words his/her command of the work's language.

**Keywords:** Dede Korkut, text reading, misspelling, text repair.

**Giriş:**

Şimdiye kadar Dede Korkut ile ilgili olarak yazdığım makalelerde genel anlamda Dresden Nüshası'nın okunması, anlamlandırılması üzerine teklifler ve yorumlar sundum. Bazı durumlarda Vatikan Nüshası'ndan yararlanarak tekliflerimi güçlendirdim veya Vatikan Nüshası ile ilgili olarak gördüğüm sorunlara dolayısıyla da olsa değindim. Ancak çalışmalarım ilerledikçe gerek Dresden gerekse Vatikan Nüshası'nda gördüğüm yazım yanlışlarının sayısı hızla arttı. Geldiğim son noktada eldeki iki nüshanın aslında Dede Korkut'un iki ayrı nüshası

\* Prof. Dr.; Dicle Üniversitesi, Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Ana Bilim Dalı, [sozcelik@dicle.edu.tr](mailto:sozcelik@dicle.edu.tr).

değil, iki varyantı olduğunu gördüm. Çünkü iki nüshadaki yazım yanlışlarını bazen diğer nüshaya bakarak düzeltmek mümkün oluyordu. Ancak bazı durumlarda diğer nüshada kullanılan kelimelerin, ibarelerin, söz diziminin farklı olması veya aradığımız ilgili kısmın diğer nüshada bulunmaması nedeniyle karşılaştırma yaparak teklif sunmak mümkün olmuyordu.

Yazma eserlerin okunması sırasında metindeki yazım yanlışları filolojik alanda araştırma yapan kişiyi birinci derecede ilgilendirir. Yanlış yazım sorunları bazen elimizde kör düğüme döner. Sonunda ya pes eder vazgeçeriz ya da düğümü çözünceye kadar uğraşırız. Biz araştırmacılar açısından vazgeçmek de bir tür geçici çözümdür. Ancak vazgeçmek araştırmacıyı tatmin etmez. Çünkü araştırmacının bilimsel açlığını sadece çözüme ulaşmak tatmin eder. Çözüm sonrasında ise basit bir yazım yanlışlığı için harcadığımız zamanı ve emeği düşünür neden daha kısa sürede sonuç alamadığımıza hayret ederiz.

Bir yazmadaki yazım yanlışlarının sınırını belirlemek çok zor ve karmaşıktır. Metinde araştırmacıyı bekleyen veya belirlenmesi, görülmesi gereken birçok farklı yanlışlığın bulunması ihtimali söz konusudur. Metinde yazılmamış kısımlar, fazladan yazılmış kısımlar, birbiri yerine yanlış yazımlar, göz takılması yanlışları, bitişik veya ayrı yazılmış kelimeler vb. birçok sorun araştırmacıyı bekler.


İşte bu makalede Vatikan Nüshası ile ilgili olarak iki yazım yanlışının yapıldığı kısımlar için iki düzeltme teklifi yapılacaktır. Düzeltme tekliflerinden birincisi Vat. 86b.7'de göz takılması nedeniyle fazladan yazılmış olan bir kelimenin metinden çıkarılması, ikincisi ise yine göz takılması nedeniyle Vat.99a.6'da önce yanlış yazılmış, sonu eksik kalmış bir cümlecik ile ilgilidir.

Birinci teklifle ilgili olarak öncelikle bir özet yapmak gerekiyor: *Bamsı Beyrek Boyı*'nda, Bay Bora Beg, büyük bir ziyafet düzenler ve bir erkek çocuğu olması için Oğuz beylerinden dua ister. Oğuz beyleri dua eder ve Allah, Bay Bora Beg'e bir erkek çocuk verir. Ozan, Bay Bora Beg'in on beş yaşına giren oğlunu metinde şöyle tanıtır:

“Bay Bora Begün oğlı on beş yaşına girdi,

begler içinde **çalımlu**,


çal kara kuş **erdemlü**,


bir yahşı  <kılıc> yigit olmuşıdı.” (Vat.68b.6-7)

S. TEZCAN, yukarıdaki son dizede geçen ve metindeki yazılışı gösterilmiş olan *kılıc* kelimesini *kalınc[lu]* şeklinde tamir etmiş, ancak yaptığı tamir için bir gerekçe yazmamıştır.

M. S. KAÇALİN ise kelimeyi *klıç[lu]* şeklinde tamir etmiş, yaptığı tamirin gerekçesini belirtmemiş; fakat buradaki ibareyle ilgili olarak “*klıç yégit: klıç yéğidi olması gerekirken çoç yégit etkisiyle klıç yégit olmuş olmalı*” (Kaçalın 2006: 195, 21.07) açıklamasını yazmıştır.


Araştırmacılar, söz konusu tamirleri, muhtemelen önceki iki dizenin sonunda geçen *çalımlu* ve *erdemlü* kelimelerini ve dolayısıyla redif veya aliterasyonu dikkate alarak yapmış olmalı.

Kanaatimce bu dizede yapılmış olan söz konusu tamirler gereksizdir. Çünkü Vatikan yazıcısının gözü beşinci satırda geçen  (*bir yaħşı klıç*) ibaresindeki *klıç* kelimesine takılmış ve bu kelimeyi yedinci satırın başında fazladan yazmıştır. Nitekim *klıç* kelimesinin metinden çıkarılması anlamı bozmuyor. Ayrıca söz konusu kelimenin Dresden Nüshası’nda geçmemiş olması da düşüncemizi destekler. O hâlde şimdi iki nüshadaki satırları karşılıklı olarak görelim:


Vatikan	Dresden
Bay Bora Begün oğlu on beş yaşına girdi begler içinde çalımlu, çal kıara kuş erdemlü, <b>bir yaħşı</b>  <klıç> <b>yigit olmuştu.</b> (Wat.68b.6-7)	Bay Boranun oğlu beş yaşına girdi, beş yaşından on yaşına girdi, on yaşından on beş yaşına girdi Çaya baksa çalımlu, çal-kıara kuş erdemlü <b>bir güzel yaħşı yigit oldu.</b> (Drs.37a.2-6)


Yukarıda da açıkça görüldüğü gibi *klıç* kelimesi Vatikan Nüshası’na göz takılması sonucu yanlışlıkla girmiş bir fazlalıktır; kelime metinden çıkarılmalıdır.

Şimdi de Vat.99a.6’da ikinci tamir teklifi için bir özet yapalım: *Uruz Tutsak Olduğu Boy*’un sonunda Ozan, Oğuz beylerinin Kazan’a yardım etmek ve savaşmak üzere yetiştiklerini anlatırken beyleri birer birer tanıtarak tasvir eder. Ancak söz konusu *ƘazılıƘ Ƙoca oğlı Yégenek*’in tanıtıldığı bölümde Vatikan yazıcısının yukarıdaki 5. satıra gözü takılmış ve bir kelimeyi fazladan yazarken bir cümlecğin sonu eksik kalmıştır; ilgili kısım iki nüshada şöyle geçiyor:

çaya baksa çalımlu, çal kıara kuş erdemlü, kur kurma kuşaklı, kulağı altun küpelü,  kalın Oğuz <ümidü> [ <b>beglerini bir bir atdan yıkan</b> ] ƘazılıƘ Ƙoca oğlı Yégenek çapar yétü. (Wat.99a.6-7)	Çaya baksa çalımlu, [çal] kıara kuş erdemlü, kur kurma kuşaklı, kulağı altun küpeli, kalın Oğuz <b>beglerini bir bir atdan yıkan</b> ƘazılıƘ Ƙoca oğlı Beg Yegenek çapar yétü. (Drs.77b.3-6)
---	---

Yukarıda Vat.99a.6'da geçen ve metindeki yazım şekli gösterilmiş olan kısım üzerinde daha önce hiç durulmamış ve düzeltme teklifi yapılmamıştır.

Satırın sonunda geçen bu kısım yukarıda da verdiğimiz Dresden Nüshası'nda geçen aynı cümle ile karşılaştırıldığında Yegenek'in tanıtıldığı son cümlecik “*kalın Oğuz beglerini bir bir atdan yıkan*” yerine, sadece “*kalın Oğuz*” ile devamında fazladan  <ümidî> kelimesinin yazılmış olduğu görülüyor.

Burada akla şöyle bir soru gelebilir: “*kalın Oğuz beglerini bir bir atdan yıkan*” kısmı ile ilgili açıklama kabul edilebilir, ancak  <ümidî> kelimesinin fazladan satır sonunda yazılmış olması nasıl açıklanabilir ve bundan nasıl emin olabiliriz?

Bu soruya iki kanıt göstererek cevap verilebilir:

\* Aynı tasvir ve tanıtımlar *Kazan evi Yağmalandığı Boy*'un sonunda da geçer. İki nüshada geçen söz konusu satırlardaki durum da tamirin doğru olduğunu gösterir. Çünkü bu satırlarda da -aşağıda görüldüğü gibi- Dresden Nüshası'nda *kalın Oğuz beglerini bir bir atından yıkıcı* cümlesi tam olarak yazılmış olduğu hâlde Vat.90b.1'de yazılmamıştır:

Vatikan	Dresden
[çaya baksa] <b>çalımlu</b> , çal kara kuş <b>erdemli</b> , [kur kurma <b>kuşaklı</b> ], kulağı altun <b>küveli</b> , [ <b>kalın Oğuz beglerini bir bir atından yıkıcı</b> ] Kazılık Koca oğlu Yegenek çapar yetdi. (Vat.90a.13-90b.1)	Çaya [baksa] <b>çalımlu</b> , çal[-]kara kuş <b>erdemli</b> , kur kurma <b>kuşaklı</b> , kulağı altun <b>küveli</b> , <b>kalın Oğuz beglerini bir bir atından yıkıcı</b> Kazılık Koca oğlu Beg Yegenek çapar yetdi. (Drs.32b.8-10)

\* Yukarıda Vat.99a. 6. satırın sonunda geçen *kalın Oğuz ümidî* tanımlaması, dip nüshada bir üst satırda geçen Beyrek ile ilgili tanımlamadaki *ümîdi* veya *umudî* şeklinde yazılmış olan kelimeye göz takılması sonucu metne fazladan girmiş olmalıdır. Bunu da Beyrek ile ilgili olarak iki nüshada ve aynı bölümde geçen tanıtma cümlelerinden anlıyoruz. Beyrek ile ilgili olarak Vat.99a.3-5 ve Drs.32b.3-6'da geçen tanıtma şöyledir:

Vatikan	Dresden
Baraşaruñ Bayburt hişârından parlayub uçan, ap alaca gerdegine karşı gelen, (x) kalın Oğuz imrencesi, Kazan Begün inağı boz aygırlu Beyrek çapar yetdi. (Vat.99a.3-5)	Paraşaruñ Bayburd hişârından parlayup uçan, ap alaca gerdegine karşı gelen, <b>yedi kızuñ umudî</b> , kalın Oğuz imrencesi, Kazan Begün inağı Boz Aygırlu Beyrek çapar yetdi. (Drs.32b.3-6)

Burada ayrıca Vatikan yazıcısının *ümîdi* kelimesini, Dresden yazıcısının ise *umudu* kelimesini tercih ettiğini belirtmek gerekiyor. Kanaatimce Vatikan yazıcısının gözü, yukarıda (x) ile işaretlediğimiz yerde aslında dip nüshada geçen; fakat kendisinin yazmayıp atladığı ve sadece Dresden Nüshası'ndan yukarıda da izleyebildiğimiz 5. satırdaki *yedi kızuñ umudı* dizesine -ve dip nüshada muhtemelen *ümîdi* okunacak şekilde yazılmış olan kelimeye-takıldığından yukarıda söz konusu ettiğimiz *ümîdi* kelimesini fazladan 6. satırın sonuna eklemiştir. Nitekim Beyrek ile ilgili ikinci tanıtmada yukarıdaki tablonun tersi bir durum söz konusudur. Bu tanıtmada Vat.90a.11-13'te *yedi kızuñ ümîdi* dizesi geçtiği hâlde, Drs.77a.12-77b.2'de geçmiyor:

Vatikan	Dresden
Bayburt hişârından parlayub uçan, ap alaca gerdegine karşı gelen, <b>yêdi kızuñ ümîdi,</b> çalın Oğuz imrencesi, Kazanun mağı boz ayğırlu Beyrek yêtdi. (Vat.90a.11-13)	Paraşaruñ Bayburd hişârından parlayup uçan, ap alaca gerdegine karşı gelen, <b>(x)</b> çalın Oğuz imrencesi, Kazan Begün yınağı Boz ayğırlu Beyrek çapar yêtdi. (Drs.77a.12-77b.2)

Örneklerdeki bu eksiklikler, bir bakıma iki nüsha yazıcısının da Dede Korkut metnini yer yer değiştirdiklerini veya kısalttıklarını gösteriyor.

#### Kısaltmalar:

**Drs.** Dede Korkut Kitabı, Dresden Nüshası.

**Vat.** Dede Korkut Kitabı, Vatikan Nüshası.

#### Kaynaklar:

- ERGİN, M. (1971). *Dede Korkut Kitabı*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı yayınları.
- ERGİN, M. (1989). *Dede Korkut Kitabı I (Giriş-Metin-Faksimile)*. Ankara: Türk Dil Kurumu yayınları.
- ERGİN, M. (1991). *Dede Korkut Kitabı II (İndeks-Gramer)*. Ankara: Türk Dil Kurumu yayınları.
- GÖKYAY, O. Ş. (1973). *Dedem Korkudun Kitabı*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- GÖKYAY, O. Ş. (1982). *Destursuz Bağa Girenler*. İstanbul: Dergâh yayınları.
- GÖKYAY, O. Ş. (1995). *Dede Korkut Hikâyeleri*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- KAÇALIN, M. S. (2006). *Dedem Korkudun Kazan Bey Oğuz-nâmesi*. İstanbul: Kitabevi.
- ÖZÇELİK, S. (2005). *Dede Korkut Araştırmalar, Notlar / Dizin / Metin*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- ÖZÇELİK, S. (2006). *Dede Korkut Üzerine Yeni Notlar*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- TEZCAN, S. ve BOESCHOTEN, H. (2001). *Dede Korkut Oğuznameleri*. İstanbul: Yapı Kredi yayınları.
- TEZCAN, S. (2001). *Dede Korkut Oğuznameleri Üzerine Notlar*. İstanbul: Yapı Kredi yayınları.